



238/31/2012

Oikeusministeriö

6.9.2012

Lausuntopyyntönnö 28.6.2012/
OM 1/31/2010

VALTIONTALouden TARKASTUSVIRASTON LAUSUNTO ASiantuntija-AVUSTEISEN HUOLTORIITOJEN SOVITTELUN LAAJENTAMISTA VARTEN ASETETUN TYÖRYHMÄN MIETINNÖSTÄ ”ASiantuntija-AVUSTEISEN HUOLTORIITOJEN SOVITTELUN LAAJENTAMINEN” 36/2012

Oikeusministeriö on 28.6.2012 päivätyllä lausuntopyynnöllä (OM 1/31/2010) pyytänyt valtiontalouden tarkastusviraston (jäljempänä tarkastusvirasto) lausuntoa asiantuntija-avusteisten huoltoriitojen sovittelun laajentamisen työryhmän mietinnöstä (OM 36/2012). Tarkastusvirasto toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Vuosia 2003–2012 koskevan ensimmäinen oikeuspolitiikan strategian julkistamisen jälkeen oikeusministeriön hallinnonalalla on korostettu vaihtoehtoisten riidanratkaisumenetelmien kehittämistä ja käyttöönottamista. Vaihtoehtoiset riidanratkaisumenetelmät on nähty eräänä keinona kohdentaa niukat ja vähenevät resurssit mahdollisimman tehokkaasti. Näitä tavoitteenasetteluja on painotettu ensimmäisen oikeuspolitiikan strategian jälkeen valtiontalouden tasapainottamistarpeen kasvaessa toistuvasti oikeusministeriön tulevaisuuskat-sauksissa, toiminta- ja taloussuunnitelmissa, vuosittaisissa tulostavoitteissa sekä viimeksi oikeusministeriön toimintastrategiassa vuosille 2011–2016 sekä luonnoksessa oikeusturvaohjelmaksi vuosille 2012–2016.

Nykyisessä hallitusohjelmassa tavoitteeksi on asetettu lasten aseman paran-taminen oikeudenkäytössä. Erääksi keinoksi tavoitteen saavuttamiseksi on sii-nä mainittu valtakunnallinen tuomarin, asiantuntija-avustajan ja vanhempien yhteistyömalli.

Asiantuntija-avusteisten huoltoriitojen sovittelun laajentamisen työryhmän mie-tinnöstä ilmenevin tavoin riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annettuun lakiin perustuva huoltoriitojen sovittelumalli, jossa sovittelijana toimii tuomari ja häntä avustaa psykologi tai kokenut sosiaalityöntekijä, on tuottanut myönteisiä kokemuksia kokeilussa mukana olleissa tuomioistuimissa ja kuntien sosiaalitoimissa. Mietinnössä ehdotetaan, että asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen sovittelu tulisi toteuttaa valtakunnalli-sesti.

VALTIONTALouden TARKASTUSVIRASTO

Tarkastusvirasto toteaa, että esitetty asiantuntija-avusteisten huoltoriitojen sovittelumenettelymalli voidaan nähdä keinona toteuttaa edellä mainittuja yleisiä oikeuspoliittisia tavoitteenasetettuja, joiden keskeisen osan muodostavat vaihtoehtoisten riidanratkaisutapojen kehittäminen. Samalla ehdotettu malli ilmentää hallitusohjelmassa mainittua tavoitetta parantaa lapsen asemaa oikeudenkäytössä.

Mietinnöstä ilmenevin tavoin sovittelumenettelyn keskeisenä tavoitteena on luoda nopea ja tehokas menettely lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien riitaisuuksien ratkaisemiseksi. Pyrkimyksenä on vanhempien välisen konfliktin lieventyminen ja heidän välisensä vuorovaikutuksen lisääminen. Tarkastusvirasto toteaa, että mietinnön tavoitteenasettelu on tältä osin keskeisen lapsioikeudellisen periaatteen, lapsen edun huomioinnin, mukainen.

Käräjäoikeuksissa käsitellään vuosittain huomattava määrä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevia riita-asioita. Huoltoriitaoikeudenkäynti alioikeudessa on ajalliselta kestoltaan pitkä prosessi. Oikeudenkäyntiä voi lisäksi pitkittää käräjäoikeuden päätöksestä valittaminen hovioikeuteen. Huoltajuusriidassa asiaosaiset voivat myös saattaa asian uudelleen tuomioistuimen käsiteltäväksi, jolloin oikeudenkäynti on aloitettava alusta. Keskeinen osa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian tuomioistuinkäsittelyä on sosiaalitoimen selvityksen hankkiminen, jonka laatimista varten sosiaalitoimi joutuu hankkimaan tietoja ja lausuntoja myös muilta viranomaisilta.

Mietinnössä esitettyjen tietojen valossa sovittelumenettelyllä on kokeilussa mukana olleissa tuomioistuimissa ollut myönteisiä vaikutuksia oikeushallinnon ja muiden huoltajuusriitoihin kytkeytyvien viranomaisten tuloshajaukseen. Huoltoriitojen sovittelu on huomattavasti nopeampaa kuin huoltoriidan käsittely oikeudenkäynnissä. Sovittelu edellyttää tuomioistuimessa huomattavasti vähemmän työtä kuin asian käsittely riita-asiana, koska sovitteluistunnossa ei käytetä sihteeriä, käsittelystä ei laadita pöytäkirjaa, todistajia ei kuulla eikä tuomari kirjoita perusteltua päätöstä. Se seikka, että osa huoltajuusriidoista käsitellään sovittelumenettelyssä, mahdollistaa siten kustannussäästöt huoltajuusriitojen käsittelyssä. Samalla asioiden käsittely sovittelumenettelyssä mahdollistaa tuomioistuinten voimavarojen kohdistamisen muiden asioiden käsittelyyn. Vastaavasti onnistuneet sovittelut vähentävät myös yhteiskunnan kustantaman oikeusavun tarvetta.

Kokeilun perusteella saatujen tietojen valossa sovittelumenettely on tuottanut resurssisäästöjä myös sosiaalitoimen piirissä. Kokeilussa mukana olleissa käräjäoikeuksissa sosiaalitoimelta pyydettyjen olosuhdeselvitysten määrä on vähentynyt huomattavasti, mikä on samalla lyhentänyt olosuhdeselvitysten selvitysaikoja. Tämä puolestaan on osaltaan nopeuttanut huoltoriitojen oikeudenkäyntimenettelyä.

Huoltoriitojen sovinnollinen ratkaiseminen voi oikeushallinnon ja sosiaalitoimen ohella tuottaa resurssisäästöjä myös muissa viranomaisissa. Eroperhe saattaa tarvita esimerkiksi perheneuvolan, psykologin tai psykiatrin taikka lastensuojelun

luviranomaisten palveluita. Riitaisuuksien sovinnollinen ratkaiseminen on omiaan vähentämään mainittujen palveluiden tarvetta.

Tarkastusvirasto toteaa, että kokeilun piirissä olleista tuomioistuimista ja muista viranomaisista saadut kokemukset sovittelumenettelyllä saavutettavista resurssisäästöistä ovat rohkaisevia. Huoltajusriitojen sovittelumenettelyn ei myöskään lähtökohtaisesti voida katsoa vaarantavan asiaosaisten oikeusturvaa. Tarkastusvirasto kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että sovittelumenettelyssä myös tuomaria avustavien asiantuntijoiden tulee omata tehtävän vaativuuteen nähden riittävä ammattitaito ja osaaminen. Tarkastusvirasto pitää työryhmän esitystä siitä, että asiantuntija-avustajien pätevyysvaatimuksista säädetään laissa, perusteltuna.

Mietinnössä nostetaan esiin tiettyjä tuomioistuimen johtamiseen ja työjärjestykseen liittyviä seikkoja, jotka tulee ottaa sovittelutoiminnan käytännön järjestämisessä huomioon. Mietinnössä esimerkiksi tuodaan esiin, että lapsiasioita käsittelevien tuomareiden tulee pystyä arvioimaan huoltajusriidalle oikea menettelytapa ja että sovittelijoiksi tulisi valita riittävä määrä riittävän kokeita ja tehtävään motivoituneita tuomareita. Tarkastusvirasto toteaa, että edellä mainittujen tulosjohtamiseen liittyvien käytännön seikkojen tarkoituksenmukainen järjestäminen edesauttaa sovittelumenettelyn tehokasta toteuttamista. Mitä paremmin näistä käytännön seikoista on huolehdittu tuomioistuimissa, sitä suurempia sovittelusta saatavat edut ovat.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa esitetyin tavoin oikeusministeriön tulee selvittää mahdollisuudet valtakunnallistaa asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen sovittelu. Tarkastusvirasto toteaa, että kansalaisten yhdenvertaisuuden kannalta on tärkeää, että kaikilla kansalaisilla on asuinpaikasta riippumatta samanlaiset oikeusturvakeinot. Myös sovittelumenettelyllä saavutettavien resurssisäästöjen tehokkaan hyödyntämisen voidaan katsoa puoltavan sovittelumenettelyn ulottamista koko maahan.

Pääjohtaja

Tuomas Pöysti

Johtava lainsäädäntöasiantuntija

Matti Vedenkannas